

Ministerieel besluit tot definitieve bescherming als monument van de Sint-Martinuskerk, en het kerkhof met militair ereperk en gedenkkapel in Diksmuide (Vladslo)

DE VLAAMSE MINISTER VAN BUITENLANDS BELEID EN ONROEREND ERFGOED,

Gelet op het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, artikel 6.1.1, laatst gewijzigd bij het decreet van 4 april 2014;

Gelet op het besluit van de Vlaamse Regering van 25 juli 2014 tot bepaling van de bevoegdheden van de leden van de Vlaamse Regering, artikel 6, 1°;

Gelet op het ministerieel besluit van 30 maart 2016 tot voorlopige bescherming als monument van de Sint-Martinuskerk, en het kerkhof met militair ereperk en gedenkkapel in Diksmuide (Vladslo);

Gelet op het openbaar onderzoek dat gehouden is van 21 mei 2016 tot en met 21 juni 2016 en waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Gelet op de hoorzitting, georganiseerd door het stadsbestuur van Diksmuide op 24 mei 2016 waarvan het verslag en de behandeling van de conclusies ervan zijn opgenomen in bijlage;

Overwegende dat het waarderend onderzoek, waarvan de resultaten zijn opgenomen in het beschermingsdossier, de erfgoedwaarde van de Sint-Martinuskerk, en het kerkhof met militair ereperk en gedenkkapel aantoonst;

Overwegende dat de Sint-Martinuskerk, en het kerkhof met militair ereperk en gedenkkapel als monument culturele waarde bezitten die als volgt worden gemotiveerd:

Vladslo werd tijdens de Eerste Wereldoorlog zwaar verwoest. Het wederopbouwdorp, met de beeldbepalende Sint-Martinuskerk, vormt dan ook een belangrijke getuige van de Groote Oorlog, die de frontstreek jarenlang in zijn greep hield en voor Europa een culturele breuk met het optimisme van de "lange 19de eeuw" inluidde.

De menselijke tol was erg zwaar voor het dorp: de veldstenen gedenkkapel die in 1924 op het militaire ereperk van het kerkhof werd opgericht, herdenkt bijna veertig burgers en soldaten uit Vladslo die omkwamen tijdens de Eerste Wereldoorlog. De mementoplaten met namen en porseleinfoto's in de sobere kapelruimte brengen het collectieve verlies in herinnering.

Een groot deel van de militairen die herdacht worden in de kapel, ligt begraven op het militaire ereperk, onder meer de gebroeders Tryhou die een gemeenschappelijk grafmonument kregen. Daarnaast liggen op het militaire ereperk nog andere Belgische militairen begraven, alsook een gesneuvelde RAF-piloot die in de Tweede Wereldoorlog neerstortte in Vladslo;

Overwegende dat de cultuurgoederen, die integrerend deel uitmaken van de gedenkkapel als monument, culturele waarde bezitten die als volgt wordt gemotiveerd:

De gedenkkapel bewaart een cultuurgoed dat bijdraagt tot de culturele waarde van de kapel. De gedenkkapel is een getuige van het omgaan met de enorme maatschappelijke impact van de Grote Oorlog. Het piëta-beeld op het altaar vormt een verzinnebeelding van het menselijk lijden, en biedt troost aan de rouwenden die een dierbare verloren tijdens de Eerste Wereldoorlog;

Overwegende dat de Sint-Martinuskerk, en het kerkhof met militair ereperk en gedenkkapel als monument historische waarde bezitten die als volgt wordt gemotiveerd:

De site van de Sint-Martinuskerk gaat terug op de stichting van de parochie "Frordeslo" rond het jaar 1000, onder het patronaat van de Gentse Sint-Pietersabdij. In de kerk verwijzen drie eind 17de-eeuwse en vroeg 18de-eeuwse grafstenen van een belangrijke familie van functionarissen naar het binnenkerks begraven tijdens het ancien régime. Ook het ruime kerkhof gaat terug op het ancien régime. Aan het einde van de 18de eeuw kon Vladslø zich onttrekken aan de verplichting om buiten het dorp een nieuwe begraafplaats op te richten. In de 19de eeuw verwierf de dorpselite een eeuwigdurende concessie op het kerkhof en richtte ze er indrukwekkende gedenktekens op naar analogie met de grote stedelijke begraafplaatsen. Door de opmerkelijke bevolkingsgroei in de 19de eeuw ontstond een monumentale kerkhofcontext met de architecturale allures en begravingdensiteit van een stedelijke begraafplaats. De oudste graftekens, dicht bij de kerk, opklimmend tot circa 1860, zijn soms beschadigd door beschietingen, maar doorstonden de Eerste Wereldoorlog. Vladslø was tijdens de Eerste Wereldoorlog gelegen in het Duitse hinterland en werd bijzonder zwaar beproefd. Naast de vernietigende kerkbrand in 1917 door geallieerde bommen en de verwoesting van het dorp, betaalde Vladslø ook een zware menselijke tol. Persoons- en plaatsnamen, en data op de graftekens van het militaire ereperk en in de gedenkkapel vormen een bron voor de historiografie van de oorlog. Zo onthullen de naamplaten in de kapel dat er eind oktober 1914 vijftien burgerslachtoffers vielen. Trieste climax vormde de executie van een aantal burgers door Duitse militairen op 20 oktober. Ook in de kerk wordt verwezen naar dit oorlogsdrama in Vladslø: het glasraam Marteldood van de Heilige Livinus is opgedragen aan de oud-strijders en de "doodgemartelde burgerlijke slachtoffers".

De grote densiteit en onderlinge samenhang van de graftekens is zeer beeldbepalend voor het kerkhof van Vladslø. De graftekens vormen belangrijke materiële getuigen van de evolutie van de dorpsgemeenschap vanaf het midden van de 19de eeuw, en de daarmee verbonden sociale stratigrafie. Alle lagen van de bevolking zijn herkenbaar, van burgemeester tot pastoor of kloosterlingen, van de adel (tombe met wapenschild van de familie de Crombrugghe de Picquendaele) tot de middenklasse en de gewone man. De sociale stratigrafie is afleesbaar in een grote diversiteit in vormgeving en materiaalgebruik van de graftekens: blauwhardstenen graftekens, met monumentale of bescheiden uitstraling, worden afgewisseld met ijzeren en betonnen kruisen. Ook op het militaire ereperk is deze sociale stratigrafie leesbaar;

Overwegende dat de cultuurgoederen, die integrerend deel uitmaken van de kerk als monument, historische waarde bezitten die als volgt wordt gemotiveerd:

De kerk bewaart een cultuurgoed dat bijdraagt tot de historische waarde. De lokale adel wordt ook herdacht in de kerk: een rouwbord met wapenschild voor de in 1919 overleden baron de Crombrugghe de Picquendaele zet een traditie uit het ancien régime verder. Dat er in het eerste kwart van de 20ste eeuw nog een wapenbord in de kerk werd gehangen, wijst op de status die de familie de Crombrugghe na de oorlog nog bezat in Vladslø;

Overwegende dat de Sint-Martinuskerk, en het kerkhof met militair ereperk en gedenkkapel als monument stedenbouwkundige waarde bezitten die als volgt wordt gemotiveerd:

De Sint-Martinuskerk met kerkhof ligt uitzonderlijk aan de rand van het dorp, waardoor de site maar aan drie zijden omsloten is door dorpsbebouwing. De wederopbouw van het dorp gebeurde langs het vooroorlogse stratenpatroon, waardoor een stedenbouwkundige herinnering ontstaat aan de vooroorlogse periode. Daardoor bleef de historische visuele relatie tot de "Bethoosterse broeken" bewaard en fungeert de kerktoeren als

landschapsbaken. De historisch gereconstrueerde kerktoeren vormde voor de teruggekeerde bevolking een herkenningpunt uit de oude skyline;

Overwegende dat de Sint-Martinuskerk, en het kerkhof met militair ereperk en gedenkkapel als monument architecturale waarde bezitten die als volgt wordt gemotiveerd:

Bij de historiserende wederopbouw van 1924-1925 herstellde de Brugse architect Theodore Raison (1869-1937) de bakstenen hallenkerk zoals deze in de 16de eeuw binnen een laatgotische traditie geëvolueerd was. Het gotisch herbouwen van het 19de-eeuwse neoromaanse schip en het opnieuw openmaken van de koorvensters, zorgen voor een grote stijleenheid van de driebeukige hallenkerk met transept, waarbij tuitgevels, steunberen en spitsboogvensters met baksteentraceringsen de ritmerende elementen vormen. Toch wordt de boeiende vooroorlogse bouwgeschiedenis opgeroepen door de reconstructie van de 12de-eeuwse romaanse vieringtoren in natuursteen.

Het bepleisterde interieur van de ruime gotische hallenkerk wordt gekenmerkt door een spel van volumes en doorkijken doorheen de beuken, gevormd door scheibogenarcades in profielbaksteen, bakstenen zuilen en houten spitsgewelven. De spitsbogenritmiek wordt herhaald en versterkt door de kleurrijke glasramen en de bakstenen nissen en deuromlijstingen in de koren. De centrale 'viering' onderscheidt zich door de zware, gebundelde bakstenen zuilen en pijlers, en het bakstenen kruisribgewelf met mangat.

Het sierlijke ijzeren poortje tussen bakstenen pijlers, in de lage kerkhofmuren, markeert het militaire ereperk met de gedenkkapel van 1924. Het materiaalgebruik van onregelmatige veldstenen voor de kapelmuren en zelfs het afgeronde dak is merkwaardig. De pseudo-romaanse, organische vormtaal met kleine rondboogvenstertjes, tongewelf en ronde absis zorgt voor de onontbeerlijke sereniteit om de slachtoffers van de Grote Oorlog te herdenken. Ook de calvarie- en Lourdesgrot van 1946, tegen de kerkgevel, is opgetrokken in veldsteen;

Overwegende dat de Sint-Martinuskerk, en het kerkhof met militair ereperk en gedenkkapel als monument artistieke waarde bezitten die als volgt wordt gemotiveerd:

Tijdens de Eerste Wereldoorlog werden de preekstoel en een aantal schilderijen uit de kerk door een Duitse aalmoezenier in veiligheid gebracht in Koekelare. Dit wijst samen met de herplaatsing ervan in de wederopbouwkerk op een hoge artistieke waardering. De monumentale neo-barokke preekstoel werd in 1856 vervaardigd door de Brugse beeldhouwer F. Dumon en uitgebreid voorzien van plastisch beeldhouwwerk. De biechtstoelen, het koorgestoelte en de communiebanken daarentegen werden in de wederopbouwperiode vervangen door neogotisch meubilair met sierlijke traceringsen. Samen met de zijaltaren, de glasramen en de kruisweg in bas-reliëf vormt dit meubilair een neogotisch gesamtwerk. De kleurrijke glasramen werden in 1925-1926 geplaatst door de Brugse glazenier J. Peene-Delodder. De glasramen in het hoogkoor zijn iconografisch uitzonderlijk: in de bovenste registers tekenen de (kerk)toeren van onder meer Brugge en Diksmuide, en van Vladslo en buurdorp Esen zich af tegen een blauwe horizon. De glasramen bij het Livinusaltaar - met 17de-eeuws, polychroom reliekebeeld - beelden de marteldood van de heilige af.

De grote densiteit en onderlinge samenhang van de geselecteerde graftekens is zeer beeldbepalend en draagt bij tot de artistieke waarde van het kerkhof. De oudste, vooroorlogse graftekens zijn geconcentreerd direct rond de kerk en langs de kerkhofpaden. Deze indrukwekkende graftekens zijn naar locatie, materiaalgebruik en vormgeving representatief voor de graven en grafrituelen van de elite van een landelijk dorp in Vlaanderen. De geselecteerde graftekens geven een kwalitatief en representatief beeld van de artistieke evolutie van graftekens voor eeuwigdurende concessies vanaf de tweede helft van de 19de eeuw. De in blauwe hardsteen gebeeldhouwde kruisen in boomstamvorm, kransen, klimop, afgeknotte zuilen en fakkels vormen funeraire symbolen, en wijzen op de overtuigingen over (eeuwig) leven en dood van de overledene en de nabestaanden. Deze symboliek wordt nog aangevuld met porseleinapplicaties, waarbij porseleinfoto's een persoonlijke toets geven. Ook op het militaire ereperk rond de gedenkkapel werden, na de Eerste Wereldoorlog, een aantal monumentale blauwhardstenen graftekens opgericht. Hier vertoont onder meer het grafteken voor de gebroeders-soldaten Tryhou een interessante

symboliek: het kruis, het anker en het hart roepen de verbindende begrippen geloof, hoop en liefde op.

De vormgeving van de graftekens toont een belangrijke artistieke evolutie: neogotische en eclectische graftekens uit de tweede helft van de 19de eeuw en het begin van de 20ste eeuw worden aangevuld met art-decogetinte graftekens uit het interbellum. Tijdens deze periode bleef blauwe hardsteen het meest gebruikte materiaal. De veelvuldig voorkomende porseleinapplicaties werden nu aangevuld met bronzen bas-reliëfs met Christusmedaillon of -buste, of uitzonderlijk de voorstelling van een graflegging. Kenmerkend voor het interbellum is ook het gebruik van beton voor eenvoudige grafkruisen;

Overwegende dat de cultuurgooederen, die integrerend deel uitmaken van de kerk als monument, artistieke waarde bezitten die als volgt wordt gemotiveerd:

De Sint-Martinuskerk bewaart cultuurgooederen die bijdragen tot de artistieke waarde ervan. Tijdens de wederopbouwperiode werd de kerk verrijkt met een neogotisch ensemble van biechtstoelen, koorgestoelte en communiebanken, gekenmerkt door sierlijke tracteringen. Samen met de zijaltaren, de glasramen en de kruisweg in bas-reliëf vormt dit meubilair een neogotisch gesamtkunstwerk. Vijf 17de-eeuwse schilderijen vonden de terugweg na de Eerste Wereldoorlog. Twee ervan werden tijdens de Eerste Wereldoorlog in veiligheid gebracht in Koekelare. Dit wijst samen met de herplaatsing van de schilderijen in de wederopbouwkerk op een hoge artistieke waardering. De soms vrij grote barokke schilderijen focussen op de figuur van (de ter hemel opgenomen) Maria en op het lijden van Christus,

BESLUIT:

Artikel 1. Met toepassing van artikel 6.1.1 tot en met artikel 6.1.11 van het Onroerendergoeddecreet van 12 juli 2013 en artikel 6.2.1 van het Onroerendergoedbesluit van 16 mei 2014 worden de volgende onroerende goederen definitief beschermd als monument:

De Sint-Martinuskerk, en het kerkhof met de voor behoud geselecteerde graftekens, het militaire ereperk en de gedenkkapel, Vladslostraat zonder nummer in Diksmuide (Vladslo), bekend ten kadaster: Diksmuide, 7de afdeling, sectie E, perceelnummers 521C (deel) en 522B.

De cultuurgooederen die mee worden beschermd, zijn opgenomen in bijlage.

De definitief beschermde onroerende goederen zijn aangeduid op het plan dat als bijlage bij dit besluit wordt gevoegd.

De fotoregistratie van de fysieke toestand van de definitief beschermde goederen wordt als bijlage bij dit besluit gevoegd.

Art. 2. De Sint-Martinuskerk, en het kerkhof met militair ereperk en gedenkkapel, hebben een culturele, historische, stedenbouwkundige, architecturale en artistieke waarde. De cultuurgooederen die mee worden beschermd, hebben een culturele, historische en artistieke waarde. Het geheel wordt getypeerd door de volgende erfgoedkenmerken en erfgoedelementen:

De *Sint-Martinuskerk* is gelegen aan de zuidwestelijke dorpsrand, waardoor een visuele relatie ontstaat tot de grachtenrijke "Bethoosterse broeken".

De kerk is omringd door het ruime kerkhof, met aan de zuidwestzijde het militaire ereperk en de gedenkkapel voor de slachtoffers van de Eerste Wereldoorlog. De kerkhofsite is deels afgeboord door een lage muur. Ter hoogte van de gedenkkapel is de kerkhofmuur uitgewerkt met smeedijzeren hekken en poortje tussen twee bakstenen pijlers in verzorgd metselwerk.

De georiënteerde kerk is opgevat als een driebeukige, geelbakstenen hallenkerk onder leien zadeldaken. Een veelhoekige traptoren in de hoek van de noordbeuk en het -transept, leidt naar de achzijdige, romaanse vieringtoren. Deze toren is erg beeldbepalend, onder meer door het gebruik van natuursteen, en de spitse leien naald. Het hoogkoor is driezijdig gesloten. De kortere zijkoren zijn, net als de transepten, recht gesloten. In het verlengde van het zuidkoor en het noordkoor, zijn de lage sacristie en een nutsgebouw gebouwd.

De westgevels zijn uitgewerkt als tuitgevels, telkens met lichtgleuven in het gevelveld, en centraal jaaraanduiding 1924. Deze gevels zijn begrensd door haaks op elkaar gestelde steunberen en opengewerkt door hoge spitsboogvensters op afzaat. De drielichten met bakstenen maaswerk zijn gevat in een omlijsting van profielbaksteen. De vooruitspringende tuitgevel van de middenbeuk is opengewerkt met een korfboogpoortaal, ingeschreven in een spitsboog.

De zijbeuken en de koren zijn geritmeerd door versneden steunberen en spitsboogvensters. Deze twee- en drielichten zijn uitgewerkt zoals de vensters van de westgevels. De imposante transepten, uitgewerkt als tuitgevels, zijn begrensd door overhoekse steunberen met spitsboognis met drielobmotief. De spitsboogvensters op afzaat zijn breder en hoger uitgewerkt als vierlicht.

De sacristie wordt gekenmerkt door tuitgevels en natuurstenen kruiskozijnen, ingeschreven in geprofileerde bakstenen korfboognissen. Roodbeschilderd houtwerk met glas-in-lood en diefijzers. Een gekanteelde muur met korfboogpoortje verbindt de sacristie en het hoogkoor. Ook het lage nutsgebouw, bij het noordkoor, is voorzien van kantelen, een kruiskozijn en een korfboogpoortje.

De natuurstenen vieringtoren is gereconstrueerd naar model van de 12de-eeuwse romaanse toren die voor de oorlog bewaard was. De vierkante basis van de toren gaat over in een achzijdige klokkenverdieping. De gekoppelde rondbogige galmgaten met middenzuiltjes en kapitelen in witte natuursteen zijn verdiept in rondboognissen onder doorgetrokken druiplijst.

Interieur. De toren heeft een monumentale vierkante basis. Boven de 'viering' situeert zich een ruime vierkante torenruimte. Deze ruimte heeft een houten zoldering, met indrukwekkende moerbalken rustend op houten korbelen op natuurstenen consoles. Rondbogig geprofileerde hoekzwikken markeren de overgang naar de achthoekige klokkenverdieping. In de klokkenverdieping zijn drie bronzen klokken opgehangen: de Livinusklok van 1985, de Martinusklok van 1956 en een derde klok van 1956. Ook de klokkenverdieping heeft een gelijkaardige balkenzoldering.

De hallenkerk is toegankelijk via het tochtportaal onder het doksaal. Drie houten paneeldeuren zijn gevat in een tudorbogige omlijsting van profielbaksteen. Het bepleisterde interieur van de ruime gotische hallenkerk wordt gekenmerkt door een spel van volumes en doorkijken doorheen de beuken, gevormd door scheibogenarcades in profielbaksteen, bakstenen zuilen en houten spitsgewelven. De spitsbogenritmiek wordt herhaald in de kleurrijke glasramen en de in baksteen uitgewerkte "credensnissen", arcadevormende bogen en deuromlijstingen in de koren. De viering is overwelfd door middel van een bakstenen kruisribgewelf met natuurstenen ribben en omlijsting van het mangat. De zware, gebundelde bakstenen zuilen en pijlers geven de locatie van de toren aan.

De glasramen in het hoogkoor, met signatuur J. Peene-Delodder, stellen onder meer de verzezen Christus, en de bisschoppen Sint-Livinus en Sint-Martinus voor. De iconografisch zeldzame afbeeldingen in de bovenregisters tonen de (kerk)torens van Brugge en Diksmuide, geflankeerd door onder meer de torens van Vladslo en van buurdorp Esen. In de onderregisters zijn telkens wapenschilden met leuzes afgebeeld, rondom in memoriam-opschriften voor de schenker(s) van de glasramen in 1925.

Het glasraam van 1926 boven het Maria-altaar in het noordkoor stelt "Maria's opdracht" voor. De twee aanpalende glasramen beelden Mariale attributen en symboliek af.

Het glasraam van 1926 boven het Livinusaltaar in het zuidkoor stelt de marteldood van de heilige voor. De opschriften dragen het glasraam op aan overleden pastoors en aan "de gesneuvelde oud-strijders en doodgemartelde burgerlyke slachtoffers van Vladsloo". De twee aanpalende glasramen beelden attributen en marteltuigen van Sint-Livinus af.

In de westgevels van de zuidbeuk en de noordbeuk zijn drie eind 17de-eeuwse en vroeg 18de-eeuwse grafstenen van de familie Kemele ingemetseld. De in de zijbeuken ingemetselde kruisweg dateert van 1927.

De natuurstenen altaartafels, op vierkante pilasters, in het zuidkoor en het noordkoor zijn bijna identiek uitgewerkt. Kenmerkend zijn de spitsboognissen en de inleg met mozaïeksteen. Op de altaartafels zijn identieke neogotische retabels met spitsbogig traceerwerk geplaatst. Centraal zijn de retabels hoger uitgewerkt voor het polychrome Onze-Lieve-Vrouwbeeld van gips (noordkoor) en het 17de-eeuwse polychrome, houten Sint-Livinusbeeld (zuidbeuk).

De monumentale neobarokke preekstoel werd in 1856 vervaardigd door de Brugse beeldhouwer François Dumon. De sokkel stelt de profeet Elias in de woestijn voor, die uitgeput tegen een boom leunt. Vier vrouwelijke figuren die het geloof, de hoop, de liefde (symbolen kruis, anker en hart) en de kerk verzinnebeelden, fungeren als trappalen van de dubbele trap. De gebeeldhouwde engelen van de trapleuningen houden passiewerktuigen vast. Vier zwevende engeltjes houden het klankbord vast.

Het doksaal in eik dateert van 1924. Het orgelmeubel maakt integrerend deel uit van het kerkinterieur. Het orgel heeft geen muzikale erfgoedwaarde. In de sacristie zijn sierlijke houten muurkasten bewaard. De vensters zijn uitgewerkt met binnenluiken.

Meubilair, schilderijen en "obiit" (deel uitmakend van de lijst van cultuuroederen)

De neogotische biechtstoelen, koorbanken en communiebanken met kenmerkend traceerwerk dateren van 1924.

In de Sint-Martinuskerk zijn vijf 17de-eeuwse schilderijen, olie op doek, van de Vlaamse School bewaard. "De bewening" en de "Aanbidding der wijzen" worden toegeschreven aan de Brugse schilder Johannes Claeysens. "Onze Lieve Vrouw schenkt de Heilige Dominicus de rozenkrans" wordt toegeschreven aan de Brugse schilder Herregodts. "Onze Lieve Vrouw van de Rozenkrans met de Heilige Barbara en de Heilige Catharina van Alexandrië" wordt toegeschreven aan de Brugse schilder Maes. "Heilige Veronica met zweetdoek" wordt toegeschreven aan de Brugse schilder Montmorency.

In het noordkoor is een houten rouwbord of "obiit" van 1919 opgehangen. Centraal zijn het wapenschild en de leuze van de familie de Crombrugghe afgebeeld. Opschrift "Natus Gand 13 Martii 1865 - Obiit 8 Septem. 1919".

De *calvarie* is opgevat als een veldstenen Lourdesgrot, in de hoek van de zuidbeuk en het vooruitspringende portaal. De grote nis, met altaar en kleine calvarie, is afgesloten met ijzeren hekken. De calvarie werd in 1946 uit dankbaarheid gebouwd, omdat Vladslo ongeschonden uit de Tweede Wereldoorlog kwam.

Ten zuidwesten van de kerk liggen de *gedenkkapel* voor de militaire en burgerlijke slachtoffers van de Eerste Wereldoorlog, ingewijd op 18 september 1924, en het militaire ereperk (ten zuidwesten van de kerk, zie de voor behoud geselecteerde graftekens). Dit deel van het kerkhof is toegankelijk via een ijzeren hek met opschrift op banderol, tussen twee bakstenen pijlers met gedenkplaten met opschriften "Ter Eeuwige Gedachtenis Der Burgerlijke Slachtoffers Van Vladsloo 1914-1918" en "(...) Der Gesneuvelde Oud-Strijders (...)".

De muren en het gebogen dak van de gedenkkapel zijn opgetrokken in veldsteen. De stompe puntgevel is bekroond met een ijzeren kruis. De kleine rondboogvenstertjes, het tongewelf en de ronde absis verwijzen naar een pseudo-romaanse vormtaal.

Kapelinterieur, toegankelijk via een grote rondboog. De grote bidruimte, overwelfd door een bakstenen en veldstenen tongewelf, is via een ijzeren traliwerk afgesloten van de absis met altaar in breuksteen, waarop de polychrome gipsen piëta geplaatst is. De tegelvloer met perspectiefwerking loopt verder op het altaar. De blauwhardstenen mementoplaten met namen, sterfdata en porseleinfoto's zijn ingemetseld in de zijwanden van de bidruimte. Links worden de burgers herdacht, confer opschrift "1914 + 1918 - Godvruchtig Aandenken Onzer Doodgeschoten Burgers (...)". Rechts hetzelfde opschrift voor de "Helden Soldaten".

Het *kerkhof* rondom de wederopbouwkerk hoort historisch bij de kerk, en gaat terug op een middeleeuwse begravingcontext. Tot 1784 liet de elite zich in de kerk begraven, daarna kregen ze een plaats erbuiten. Grafstenen, ingemetseld in de binnenmuren van de kerk, getuigen van het binnenkerks begraven tijdens het ancien régime.

Door de bevolkingsgroei in Vladslo ontstond een monumentale kerkhofcontext met de architecturale allures en begravingdensiteit van een 19de-eeuwse begraafplaats.

Het betreft een historisch gegroeide, oude kerkhofsite, waarvan de oudste graftekens teruggaan tot circa 1860. De indrukwekkende graftekens, geconcentreerd direct rond de kerk en langs de kerkhofpaden, zijn naar locatie, materiaalgebruik en vormgeving representatief voor de elite van een landelijk dorp in Vlaanderen. Daarnaast is de grote densiteit van de voor behoud geselecteerde graftekens zeer beeldbepalend voor het kerkhof.

De voor behoud geselecteerde graftekens:

149 graftekens op het kerkhof werden voor behoud geselecteerd. Deze graftekens zijn exhaustief opgelijst in de "fotoregistratie van de fysieke toestand bij het ministerieel besluit tot definitieve bescherming als monument van de Sint-Martinuskerk, en het kerkhof met militair ereperk en gedenkkapel". In het bijschrift van de foto's (genummerd van 1 tot en met 149) wordt telkens verduidelijkt of het volledige grafteken dient behouden te worden of enkel de grafstèle.

In perk A (zuidoostzijde van het kerkhof) zijn 29 graven geselecteerd, in perk B (zuidwestzijde van het kerkhof) 39 graven, waarvan 13 op het militaire ereperk rond de gedenkkapel, in perk C (noordoostzijde van het kerkhof) 45 graven en in perk D (zuidwestzijde van het kerkhof) 36 graven.

De hieronder vermelde graftekens vormen slechts enkele voorbeelden van de selectie van de te behouden graftekens.

De (kunst)historische en typologische selectiefocus is gericht op de zones met een belangrijke ensemblewerking tussen traditionele graftekens (voor of kort na de Eerste Wereldoorlog) en kenmerkende interbellumgraftekens, en op de zone rond de oorlogsgedenkkapel. Vermits deze zones het dichtst bij de kerk of rond de kapel, en/of nabij de brede paden liggen, zijn ze erg beeldbepalend voor het kerkhof. Graftekens van na circa 1950 zijn enkel opgenomen indien ze een hoge artistieke of historische waarde vertonen. Het grafteken van veevoederhandelaar Cartrysse (circa 1973) heeft omwille van de uitzonderlijke symboliek en het materiaalgebruik van rode zandsteen hoge artistieke waarde. De graftombe van politieke gevangenen van de Tweede Wereldoorlog heeft historische waarde (Defever-Vandendriessche).

Het vooroorlogse kerkhof werd bepaald door stenen kruisen. De graftekens van Hendrik Van Overschelde in boomstamvorm (circa 1860) en van priester Van Tambacht (circa 1867), met duidelijke oorlogsschade, vormen de oudste tekens op het kerkhof.

Alle lagen van de bevolking zijn herkenbaar, van burgemeester (voorbeeld Ferdinand Proot circa 1910) tot pastoor (voorbeeld E. De Zutter, overleden in 1923) en kloosterlingen. Van lokale adel (voorbeeld familie de Crombrugghe de Picquendaele circa 1919) tot middenklasse en Jan met de pet. In de gevel van de sacristie is een eind 19de-eeuwse grafsteen voor de grafmakersfamilie Hoste ingemetseld. Er zijn ook enkele ijzeren kruisen bewaard.

Graftekens duiden wie de overledenen waren tijdens het leven, wat ze betekenden voor hun nabestaanden, maar ook wie ze op sociaal en cultureel vlak waren. De adel liet zijn wapenschild afbeelden (voorbeeld de Crombrugghe de Picquendaele, zie ook rouwbord in de kerk), de priester zijn kelk enzovoort.

De sterker wordende burgerlijke cultuur in de 19de eeuw resulteerde in een grote rijkdom aan funeraire symbolen: kruisen, onder meer in boomstamvorm (voorbeeld Riviere) of met eredoek (voorbeeld Henricus Proot circa 1912), kransen (voorbeeld Pollentier), klimop (voorbeeld Degrieck), eikenblad (voorbeeld gebroeders Tryhou), meiklokjes (voorbeeld Ferdinand Proot circa 1910, gebroeders Tryhou), rozen (voorbeeld Decock), fakkels (voorbeeld Decock-Waeyaert), zuil (voorbeeld R.-J. Proot circa 1910), Onze-Lieve-Vrouw van Lourdes (voorbeeld Debou), graflegging, kruis-anker-hart (voorbeeld Tryhou), treurende vrouw (voorbeeld Tylleman) enzovoort.

Er is ook een rijkdom aan stijlen, eventueel gekoppeld aan een filosofische overtuiging. De blauwhardstenen neogotische (voorbeeld Moerman) en eclectische graftekens (voorbeeld Debou) dateren veelal uit het laatste kwart van de 19de eeuw en de eerste decennia van de 20ste eeuw, en zijn meestal opgebouwd uit een stèle of een cippe met kruisbekroning. Er zijn ook een aantal portiekgraven met kruisbekroning. Soms is de begraafing, al dan niet met grafplaat, afgezoomd met paaltjes en verbonden door kettingen of leuning (voorbeeld Riviere, Jacques de Meeus en Charles de Lettenhove, en gebroeders Tryhou). Een aantal familiegraven zijn als eenvoudige tombes opgevat (voorbeeld de Crombrugghe de Picquendaale en J. Haerynck-Borra).

De geselecteerde graftekens vertonen een interessante concentratie van porseleinen kruisen, Christusmedaillons en beelden. Porseleinfoto's geven een persoonlijke toets aan zowel vooroorlogse graftekens als interbellumgraftekens (voorbeeld Romanie Depuydt circa 1913, en De Griek-Declerck circa 1943).

De vormgeving van de graftekens toont een belangrijke artistieke evolutie: neogotische en eclectische graftekens uit de tweede helft van de 19de eeuw en het begin van de 20ste eeuw worden aangevuld met art-decogetinte graftekens uit het interbellum. Tijdens deze periode werd een grafteken voor meer mensen financieel bereikbaar dankzij standaardisering en een economischer gebruik van de ruimte. Blauwe hardsteen bleef wel het meest gebruikte materiaal (voorbeeld Muylle-Blomme). De veelvuldig voorkomende porseleinapplicaties werden nu aangevuld met bronzen bas-reliëfs met Christusmedaillon of -buste (voorbeeld Catrysse-Neyrinck circa 1938, en Dewilde-Deschryver circa 1936), of uitzonderlijk de voorstelling van een graflegging (voorbeeld Decock circa 1936). Kenmerkend voor het interbellum is ook het gebruik van beton voor eenvoudige grafkruisen (voorbeeld Dewulf circa 1930, Marchal circa 1940 en Vandendriessche-Deruyter circa 1946).

Het *militaire ereperk* (perk B) rondom de oorlogsgedenkkapel wordt gemarkeerd door een zestal blauwhardstenen afgeronde (schamp)palen. Hier zijn dertien graftekens voor behoud geselecteerd. Onder meer volgende Belgische militairen, afkomstig uit Vladslo, worden ook vermeld op de mementoplaat in de gedenkkapel: Valentin Dewachter (gesneuveld 1914), Georges Hosten in 1917 overleden in het militair hospitaal van Vinkem, de gebroeders Eduard en Cyriel Tryhou (gesneuveld 1914 en 1917), Jerome Vannieuwenhuyze (gesneuveld 1918), Cyriel Florin (gesneuveld augustus 1914 in Kumptich) en Jules Deschryver (gesneuveld september 1918 in Staden). De bevriende piloten Jacques de Meeus (Lillois) en baron Charles Kervyn de Lettenhove (Wakken) sneuvelden in juli 1917 nabij Vladslo, nadat hun vliegtuig in een luchtgevecht neergeschoten werd. Ze liggen begraven onder hetzelfde grafteken. Ook de gebroeders Tryhou delen één grafteken.

Er liggen tevens doden van de Tweede Wereldoorlog op het ereperk. De 22-jarige Britse piloot R.F. Broad van de Royal Air Force Volunteer Reserve stortte met zijn vliegtuig neer in Vladslo op 20 september 1943. Hij kreeg een sobere witstenen grafstèle van het Gemeenebest. Maurits Beuckelaere werd in 1944 neergeschoten in Koekelare.

Het militaire ereperk wordt gekenmerkt door een diversiteit aan types graftekens: van imposante blauwhardstenen graftekens met een perk met kettingen of leuning (voorbeeld de Lettenhove en de Meeus, gebroeders Tryhou en G. Hosten), over eenvoudige blauwhardstenen grafstèles, een betonnen kruis (Maurits Beuckelaere) tot uitzonderlijk drie ijzeren kruisen op een rij (Florin, Vannieuwenhuyze en Alfons Hautekiet +1926).

Art. 3. Voor de Sint-Martinuskerk, het kerkhof met militair ereperk en de gedenkkapel, gelden de volgende beheersdoelstellingen:

De algemene doelstelling van de bescherming als monument is het behoud van de erfgoedkenmerken en erfgoedelementen, met inbegrip van de cultuurgoederen. De bescherming van het ensemble beoogt het behoud van de architectuur.

De architectuur, de typologie, de volumewerking, de ruimtewerking en de vormtaal van de Sint-Martinuskerk en de gedenkkapel dienen herkenbaar en leesbaar te blijven. De beeldwaarde en het karakter van het kerkhof dienen bewaard te blijven. De voor behoud geselecteerde graftekens dienen bewaard te blijven.

Voor de kerk en de gedenkkapel, en de cultuurgoederen die mee worden beschermd:

Voor het kerk- en kapelinterieur dienen de erfgoedkenmerken en erfgoedelementen, met inbegrip van de cultuurgoederen, integraal behouden te blijven. Dit veronderstelt het behoud van de oorspronkelijke, nagelvaste aankleding en elementen zoals onder meer de zijaltaren. De oorspronkelijke afwerking van de wanden en de vloeren dient behouden te blijven, ook indien verborgen achter secundaire afwerkingen.

De neobarokke preekstoel werd in de tweede helft van de 20ste eeuw verplaatst van de hoofdbeuk van de kerk naar de zuidbeuk (ter hoogte van overgang met transept), met de trappen naar de muur gekeerd. Hierdoor komt de monumentale preekstoel onvoldoende tot zijn recht. Bij een eventuele restauratie dient een herplaatsing, zo mogelijk naar de historische locatie, overwogen te worden.

De kerk bewaart tot op vandaag zijn oorspronkelijke functie in verband met de eredienst, deze kan ongewijzigd verdergezet worden. Een herbestemming die de draagkracht van het gebouw niet overschrijdt - afgetoetst met de stedenbouwkundige randvoorwaarden - behoort eventueel tot de mogelijkheden. Een herbestemming mag echter geen negatieve impact hebben op de erfgoedkenmerken en erfgoedelementen, met inbegrip van de cultuurgoederen.

De site van de gedenkkapel bewaart tot op vandaag zijn oorspronkelijke functie, deze kan ongewijzigd verdergezet worden. Een herbestemming of nevenbestemming mag geen negatieve impact hebben op de erfgoedkenmerken en erfgoedelementen, met inbegrip van de cultuurgoederen. Een harde her- of nevenbestemming dient vermeden te worden.

Voor het kerkhof en de voor behoud geselecteerde graftekens:

Voor het kerkhof kunnen zachte nevenfuncties overwogen worden voor zover ze verenigbaar zijn met de erfgoedkenmerken en erfgoedelementen. Het beeld van het kerkhof mag hierdoor niet in de verdrukking komen.

Het behoud in situ van de menselijke resten wordt aanbevolen. Menselijke resten verdienen respect. Daarnaast kunnen ze informatie geven over leefpatronen en -gewoontes, ziektes en gezondheid, kunnen ze inzicht verschaffen in demografische evoluties en andere mogelijke vraagstellingen. Wanneer ontgraving noodzakelijk is (bijvoorbeeld bij plaatsgebrek in het graf of op de begraafplaats, of bij nabestemming conform het Besluit van de Vlaamse regering van 14 mei 2004) worden de grafinhouden best voorafgaand aan de ontgraving aangeboden aan een wetenschappelijke instelling voor onderzoek. In onderling overleg tussen de eigenaar van de begraafplaats en de wetenschappelijke instelling kunnen dan de graad van wetenschappelijke begeleiding, taakverdeling, ondersteuning, ... worden bepaald. Is er geen interesse vanuit de wetenschappelijke wereld of kan er geen consensus over de modaliteiten worden bereikt, dan worden de beenderen behandeld volgens het Besluit van de Vlaamse regering van 14 mei 2004.

Het verdient aanbeveling om het kerkhof als groene zone in te richten met omringende bomen. Er dient gestreefd te worden naar beplanting en snoeivormen eigen aan historische kerkhoven. Oude foto's van het kerkhof in Vladslo kunnen daarbij richtinggevend zijn.

Art. 4. De zakelijkrechthouder en de gebruiker van het beschermde monument zijn verplicht de instandhouding en het onderhoud ervan te verzekeren door:

- 1° het goed als een goede huisvader te beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen te nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- 2° de toestand van het goed regelmatig te controleren;
- 3° regulier onderhoud uit te oefenen;
- 4° onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen te nemen in geval van nood;

5° gerestaureerde klokken regelmatig in werking te stellen volgens de regels van de kunst.

Voor de kerk en de gedenkkapel, en de cultuurgoederen die mee worden beschermd:

Het kerkgebouw en de gedenkkapel dienen gevrijwaard te blijven. Wijzigingen en nieuwe toevoegingen zijn enkel mogelijk indien deze het karakter en de waarde van de gebouwen niet schaden.

De goederen opgenomen in de lijst van cultuurgoederen dienen in situ behouden te blijven. Indien aangetoond kan worden dat een cultuurgoed oorspronkelijk op een andere plaats in de kerk opgesteld was, kan het binnen de kerk, op deskundige wijze, herplaatst worden. Indien daartoe een noodzaak aangetoond wordt, dan kunnen de schilderijen, die deel uitmaken van de lijst van cultuurgoederen, verplaatst worden binnen de eigenlijke kerkruimte. Hun nieuwe locatie moet klimatologisch en tentoonstellingstechnisch verantwoord zijn.

De preekstoel kan bij restauratie herplaatst worden naar zijn historische locatie.

Voor het kerkhof en de voor behoud geselecteerde graftekens:

Een kerkhof is een geheel van individuele graven en graftekens gevat in een bepalende, historisch relevante structuur en dient binnen toekomstig beheer benaderd te worden als een eenheid.

De te behouden graftekens zijn exhaustief opgelijst in de "fotoregistratie van de fysieke toestand bij het ministerieel besluit tot definitieve bescherming als monument van de Sint-Martinuskerk, en het kerkhof met militair ereperk en gedenkkapel". In het bijschrift van de foto's (genummerd van 1 tot en met 149) wordt telkens verduidelijkt of het volledige grafteken dient behouden te worden of enkel de rechtopstaande grafstèle. Onderstaande voorschriften gelden enkel voor de opgelijste graftekens:

Alle beheerstaken dienen gesteld te worden om de opgelijste graftekens te bewaren.

Het ontgraven van lichamen uit de opgelijste graven, wordt afgeraden zolang daar geen noodzaak voor is.

Indien een kerkhof wordt gesloten, blijven de menselijke resten best begraven op het kerkhof. Een integrale ontgraving bij sluiting is niet toegestaan.

Verharding van het kerkhof zal zich beperken tot het strikt noodzakelijke voor toegankelijkheid van voetgangers en mindervaliden. Een aantasting van het kerkhof met het oog op het inrichten van parkeergelegenheid of straatverbreding is niet mogelijk.

Het groene karakter van deze kerkomgeving wordt bijkomend ondersteund door het in stand houden van de grasperken op het kerkhof en tussen de graven.

Art. 5. Voor de volgende handelingen aan het beschermde monument moet een toelating worden aangevraagd (graftekens die niet opgelijst zijn in de "fotoregistratie van de fysieke toestand" zijn van deze bepaling uitgesloten):

Voor de percelen opgenomen in de bescherming:

- 1° het plaatsen, slopen, verbouwen of heropbouwen van een constructie;
- 2° het verwijderen, vervangen, wijzigen of verstevigen van constructieve elementen;
- 3° het verwijderen, vervangen of wijzigen van historische materialen en het toepassen van behandelingen met als doel de historische materialen te reinigen, te herstellen, te verduurzamen of te beschermen tegen verweer en aantasting;
- 4° het uitvoeren van de volgende werken aan het dak en de buitenmuren van constructies, en aan de graftekens die opgelijst zijn in de "fotoregistratie van de fysieke toestand bij het ministerieel besluit tot definitieve bescherming als monument van de Sint-Martinuskerk, en het kerkhof met militair ereperk en gedenkkapel":
 - a) het verwijderen, vervangen of wijzigen van dakbedekking en gootconstructies;
 - b) het verwijderen van voegen en het hervoegen;
 - c) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van de kleur, textuur of samenstelling van de afwerkingslagen;

- d) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van buitenschrijnwerken, deuren, ramen, poorten, inclusief de al dan niet figuratieve beglazing beslag, hang- en sluitwerk;
- e) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van aard- en nagelvaste elementen, smeedijzer en beeldhouwwerk, inclusief nieuwe toevoegingen;
- f) het aanbrengen van opschriften, publiciteitsinrichtingen of uithangborden;
- 5° het uitvoeren van de volgende omgevingswerken:
 - a) het plaatsen of wijzigen van bovengrondse nutsvoorzieningen en leidingen;
 - b) het plaatsen of wijzigen van afsluitingen;
 - c) het aanleggen, structureel en fundamenteel wijzigen of verwijderen van verhardingen, wegen, paden en groenaanleg;
 - d) het rooien, vellen, beschadigen en/of vervangen van bomen en struiken, en elke handeling die een wijziging van de groeiplaats en groeivorm van de bomen en de struiken, tot gevolg kan hebben;
 - e) het aanleggen of wijzigen van verharding of het uitbreiden van bestaande verhardingen;
 - f) het plaatsen of wijzigen van straatmeubilair;
 - g) het aanleggen van sport- en spelinfrastructuur of parkeerplaatsen;
 - h) het structureel en fundamenteel wijzigen van de aanleg van historische tuinen en kerkhoven;
 - i) het wijzigen van het (micro)reliëf.

Voor het interieur van de als monument beschermde kerk en gedenkkapel, en voor de cultuurgoederen die mee worden beschermd:

- 1° het uitvoeren van destructief materiaaltechnisch onderzoek;
- 2° het uitvoeren van structurele werken en het toevoegen van nieuwe structuren;
- 3° het verwijderen, vervangen of wijzigen van historische materialen en het toepassen van behandelingen met als doel de historische materialen te reinigen, te herstellen, te verduurzamen of te beschermen tegen verweer en aantasting;
- 4° het verwijderen, vervangen of wijzigen van plafonds, gewelven, vloeren, trappen, binnenschrijnwerken, inclusief de al dan niet figuratieve beglazing, lambrisering, beslag, hang- en sluitwerk, en van de waardevolle interieurdecoratie;
- 5° het bepleisteren van niet-bepleisterde elementen of het bepleisteren met een andere samenstelling of textuur, alsook het ontleisteren van bepleisterde elementen;
- 6° het beschilderen van ongeschilderde elementen of het schilderen in andere kleuren of kleurschakeringen of met een andere verfsoort dan de aanwezige;
- 7° het uitvoeren van werken aan en het verplaatsen of verwijderen van de cultuurgoederen.

Voor de klokken opgenomen in de bescherming:

- 1° werken aan de klok zelf: lassen van scheuren, herstel van kronen, stemmingscorrecties, restaureren of vervangen van klepels, het keren van een klok met als doel een nieuw slagvlak te creëren;
- 2° het verplaatsen van een klok, zowel binnen de bestaande klokkenstoel als naar een andere locatie;
- 3° het vervangen van ophangconstructies en luidbalken;
- 4° het uitbreiden van een gelui;
- 5° het restaureren of vervangen van een klokkenstoel, van luidwielen.

Voor de kerk, het kerkhof en de voor behoud geselecteerde graftekens opgenomen in de bescherming:

- 1° het vrijleggen en eventueel ontgraven van een binnenkerkse begraafing;
- 2° het uitvoeren van graafwerken, andere dan het bijzetten van lichamen;
- 3° voor graftekens die opgelijst zijn in de "fotoregistratie van de fysieke toestand bij het ministerieel besluit tot definitieve bescherming als monument van de Sint-Martinuskerk, en het kerkhof met militair ereperk en gedenkkapel":
 - a) het verwijderen of verplaatsen van graftekens;

- b) het ontbenen van de graven;
 - c) puntsgewijze ontgraving is slechts mogelijk mits expliciete vraag van de familie of indien noodzaak wordt aangetoond;
- 4° voor werken aan graftekens die niet zijn opgelijst in de "fotoregistratie van de fysieke toestand" is geen toelating vereist. Elke beheersdaad mag gesteld worden conform de geplogenheden op de begraafplaats.

Er is geen toelating vereist voor het onmiddellijk nemen van passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen in geval van nood, noch voor de uitvoering van regulier onderhoud van beschermde goederen.

Brussel, **23 DEC. 2016**

De Vlaamse minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed,

Geert BOURGEOIS